

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СФЕРИ ПЕДАГОГА СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВИТОК ДУХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНЯ

М.Д. Жмурко

м. Київ, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

В сучасних соціально-культурних умовах розвитку суспільства професійна діяльність вчителя повинна буди спрямована не лише на формування знань, умінь та навичок учнів, а також і на розвиток їх духовного потенціалу.

Під духовним потенціалом розуміється: «у змістовному вимірі – спрямованість особистості на вищі духовні ідеали, цінності та смисли, зокрема, естетичні, гуманістичні, екологічні, пізнавальні, самовдосконалення та самореалізації; ...У функціональному вимірі – вищий ступінь людської самоорганізації, який позначається високим рівнем свідомості, самосвідомості та вольової саморегуляції особистості» [3, с. 29].

Педагогічна спрямованість вчителя на формування духовного потенціалу учнів потребує від його особистості високої інтелектуальної активності та власного достатнього рівня розвитку духовності. У загальному розумінні інтелект, це відносно стійка структура розумових здібностей індивіда, що включає в себе пізнавальні психічні процеси, такі як: сприйняття, увага, мислення, пам'ять, уява [4]. За визначенням М.М. Моїсейова, інтелект – основа цілепокладання, планування ресурсів та побудова стратегії досягнення цілі [2]. Існує зв'язок між інтелектуальною та мотиваційно-сисловою сферами особистості вчителя, педагогічні дії якого направлені на розвиток духовного потенціалу учнів. Даний зв'язок Е.О. Помиткін описує наступним чином: «Домінантність духовних потреб зумовлює спрямованість мислення та інших інтелектуальних процесів на пошук духовно значущої інформації, засобів самопізнання та можливостей духовного самовдосконалення, реалізації духовного потенціалу, побудови життєвого шляху на основі Краси, Добра, Істини, Любові, допомоги іншим у процесі життєтворчості» [3, с. 51]. Виходячи з наукових позицій розуміння духовності запропонованого Е.О. Помиткіном, інтелект в структурі особистості педагога слід розуміти, як інструмент аналізу та усвідомлення духовних орієнтирів. Вченим також наголошується те, що без достатнього рівня розвитку інтелектуальних здібностей неможливий і розвиток духовний. Проте Е.О. Помиткін застерігає від надмірної інтелектуалізації, яка призводить до втрати духовних орієнтирів. З цього випливає необхідність гармонійного та врівноваженого розвитку всіх сфер особистості. А також розуміння того, що духовність особистості не сталий показник, досягнувши якого особистість зупиняється, духовність потребує від особистості постійної активності. Така активність пов'язана, з постійним прийняттям тих чи інших рішень, проявом волі людини: як вчинити в тій чи іншій ситуації?; що є основним, а що другорядним в житті?; та ін. На кожному такому етапі постановки питання, обрання стратегії його вирішення, та аналізу результатів

отриманих в кінці – активно задіяна інтелектуальна сфера особистості. Від особливостей якої залежить шлях людини до власної духовності, а в ситуації з вчителем, який формує духовний потенціал учнів, ефективність його педагогічних дій.

Змістовний розгляд інтелектуальної сфери педагога потребує обрання та дотримання певної моделі інтелекту. На базі теорій загального фактору розумових здібностей запропонованих А. Біне, Т. Сімоном, Ч. Спірменом, Г. Айзенком, Д. Векслером, Дж. Равеном, Р. Амтхауером, Б. Кеттеллом можна пояснити загальну кількісну характеристику інтелекту людини. Проте групі даних теорій та їхньому інструментарію не підвладний змістовний та якісний аналіз інтелектуальної сфери особистості. Тому спиратись тільки на них у дослідженнях інтелекту педагога спрямованого на формування духовного потенціалу особистості учня не варто. Хоча слід визнати, що наприклад g-фактор має позитивну кореляцію з традиційними показниками успіху людини і негативну з девіантною поведінкою та соціальною нереалізованістю, з чого можна припустити, що він також матиме позитивну кореляцію з високими показниками духовного потенціалу та негативну з низькими.

Загалом теорії загального фактору розумових здібностей мають спільний недолік – вони упускають з уваги те, що люди можуть бути по різному обдаровані в різних видах діяльності. Від так педагог з високими показником IQ не обов'язково матиме високий рівень інтелектуальних здібностей необхідних для спілкування та розуміння людей. А високий рівень інтелектуальних аналітико–математичних здібностей не обов'язково відповідатиме рівню здібностей інтелектуально-творчим. Тому, беручи до уваги те, що для розвитку духовного потенціалу учня педагогу необхідно мати достатньо розвинений ряд специфічних інтелектуальних здібностей доцільним є розгляд його інтелектуальної сфери з позиції багатофакторних теорій інтелекту людини.

Достатньої уваги при розгляді інтелектуальної сфери педагога спрямованої на формування духовного потенціалу учня заслуговує відносно нова модель багатофакторного інтелекту, що запропонована Г. Гарднером. В межах даної моделі інтелектуальна сфера людини представлена шістьма різними видами інтелекту, які працюють за своїми правилами як певні самостійні системи (модулі) незалежно один від одного. До них належать наступні види інтелекту: лінгвістичний, логіко-математичний, просторовий, музичний, тілесно-кінестетичний, особистісний інтелект (внутрішньоособистісний і міжособистісний) [1].

Перші три види інтелекту, відповідають первинним розумовим здібностям. Вони вказують на базовий рівень розвитку педагога необхідного для реалізації в педагогічній діяльності. Інші три мають вже дещо специфічний характер, що обумовлений особливістю предмету та засобів діяльності. Так, музичний інтелект відповідає за здібності до породження, передачі і розуміння смислів пов'язаних зі звуками, а також здібностей пов'язаних з розпізнанням та відтворенням якісних характеристик звуку (висоти, ритму, тембру), що є необхідним для вчителів музики. Тілесно-кінестетичний інтелект відповідає за

здібності до високого рівня контролю за моторними рухами свого тіла, здатності до їх запам'ятовування та відтворення. Дані здібності у випадку з великою моторикою потрібні викладачам з танцю та у випадку з малою моторикою вчителям, що викладають рукоділля.

Так достатній рівень розвитку музичних та тілесно-кінестетичних здібностей можуть виступати умовою ефективного розвитку духовного потенціалу учнів через мистецтво у педагогів які викладають відповідні предмети. Тобто, чим вище розвинені дані типи інтелекту тим краще педагог може передати естетичні почуття прекрасного дитині, створюючи таким чином умови для розвитку її духовного потенціалу.

Наступними видами інтелекту за моделлю Г. Гарднера, достатній рівень розвитку яких є необхідним для всіх вчителів, незалежно від їх предмету викладання є внутрішньо та міжособистісні види інтелектів. Внутрішньоособистісний інтелект, Г. Гарднер визначає, як: «...здатність відрізнити почуття задоволення від відчуття болю і на основі такої відмінності, або все більше занурюватися в ситуацію, або намагатися віддалитися від неї...» [1, с. 292]. У вчителів добре розвинений внутрішньоособистісний інтелект, дає змогу на основі власних почуттів, аналізувати тактовність та доцільність власних педагогічних дій у процесі взаємодії з учнем.

Міжособистісний інтелект, за визначенням Г. Гарднера: «..дозволяє уважній дорослій людині розпізнавати наміри і бажання – навіть найпотаємніші – багатьох людей і, можливо, виходити у своїх діях з цих знань, наприклад, змушуючи групу абсолютно різних людей вести себе згідно з його бажанням» [1, с. 292]. Даний вид інтелекту разом з внутрішньоособистісним відіграє важливу роль у професійній діяльності педагога, адже він забезпечує глибоке розуміння мотивів, станів, почуттів особистості кожного учня, що є умовою реалізації особистісного підходу. Даний вид інтелекту надає педагогу змогу завчасно реагувати та впливати на активність учнів під час занять, тим самим корегуючи групову динаміку класу у руслі духовного розвитку.

Всі вищезазначені види інтелектів безумовно надають педагогу змогу ефективно сприяти духовному розвитку учнів, проте лише за умови наявності відповідної мотивації у вчителя та достатнього рівня розвитку його власної духовності.

Література:

1. *Гарднер. Г.* Структура разума: теория множественного интеллекта: Пер. С англ. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – С. 292.
2. *Моисеев Н.Н.* Человек и ноосфера. — М.: Молодая гвардия, 1990. — 351 с.
3. *Помиткін Е.О.* Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості: посібник / Е.О. Помиткін. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – С. 29, 51.
4. Психологический словарь /Под общ. ред. А.В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Политиздат, — 494 с.